d{kk&ƒ

ikB ƒ„ Jhyfyrk lglukeLrk=e&ƒ

ikB ƒ… Jhyfyrk lglukeLrk=e&„

ikB ƒ† Jhyfyrk lglukeLrk=e&…

ikB ƒ‡ Jhyfyrk lglukeLrk=e&†

ikB ƒˆ Jhyfyrk lglukeLrk=e&‡

ikB ƒ‰ Jhyfyrk lglukeLrk=e&ˆ

ikB ƒŠ Jhyfyrk lglukeLrk=e&‰

d{kk & 8

fVIi.kh

12

Jhyfyrklglzuke Lrks=e~&f

श्रीललितासहस्रनामस्तोत्रम् (श्रीललितायाः १०० नामानि) ब्रह्माण्डपुराणस्य एकः भागः विद्यते यस्मिन् हयग्रीव–ऋष्यगस्त्ययोर्मध्ये संवादः विद्यते यः वस्तुतः दक्षिणभारतीयोपासकानां कृते प्रस्तुतम्। अयं परमात्मनः निर्देशने हयग्रीव–ऋष्यगस्त्ययोः संवादस्य माध्यमेन अष्टदेवीनां स्तुतिना मूलतः रचितोऽस्ति। अयं संवादः ललितात्रिपुरासुन्दर्य्याः स्तुतौ लिखितम् अस्ति यस्मिन् तेषां गुणाः, विजयः, संघः, विभिन्नपक्षाः, महानता, परिपूर्णता, शक्तयः तथा अभिव्यक्तिः इत्यादीनां विषये बोधितमस्ति। सहस्रनाम्नः हिन्दूधर्मे महत् महत्त्वमस्ति यतोहि अस्मिन् प्रायशः सर्वासां देवीनां– पार्वती, दुर्गा, काली, लक्ष्मी, सरस्वती, भगवती आदिनां पूजाकरणे आध्यात्मिकपूजायां च एतासां महत्त्वम् अस्ति। एतासां प्रयोगः पाठे,

अनुष्ठाने, ध्याने चिन्तनादिषु क्रियते। एतासां स्वसंरचनात्मकशक्तिषु संघठने, सूक्ष्मसौन्दर्ये, परमशक्तेः अभिव्यक्तौ अपरिमितानां शक्तीनां ज्ञाने आध्यात्मिकं मूल्यम् अत्यधिकम् अस्ति।

mís';kfu

इमं पाठं पठित्वा भवन्तः शक्ष्यन्ति :

- श्रीललितासहस्रनामस्तोत्रे प्रदत्तानां मन्त्राणां शुद्धोच्चारणं कर्त्तुम्य;
- देव्याः ललितायाः नाम्नाम् अर्थं ज्ञातुम्।

12.1 Jhyfyrklgl ukeLrk=e f&f„

श्रीललिता मातृदेवी अस्ति या दुर्गारूपा अस्ति कामेश्वरस्य (शिवस्य) अर्द्धांगिनी अस्ति या आत्मनि पारलौकिकाः शक्तीः आसन्नशक्तीश्च योजयति। या मेरुपर्वतमालायाः शिखरस्य नगरे पवित्रस्थले निवसति। इयं त्रिपुरसुन्दरी, त्रयाणां पुराणां सुन्दरीरूपेण प्रसिद्धा अस्ति या स्वलम्बकेशान् दोलायति, यस्याः कमलमिव नेत्रे, चपलं तथा अत्यधिकं तेजवत्शरीरेण सह स्वचरमसुन्दरतायै गत्यै च प्रसिद्धा अस्ति। इयं केवलं गृहस्य स्त्री इव सुन्दरा, गृहिणी, प्रिया, कोमला च नास्ति अपितु बहुभयानका गौरवशालिनी भयस्य उत्पादिका अतिसाहसिनी अप्यस्ति। इयं देवी स्वभक्तानां देविदेवतानां आध्यात्मिकगुरुणां विद्यार्थिनां सामान्यजनानां हृदये मनसि च अधिकारं स्थापयति।

d{kk & 8

fVIi.kh

पुराणानां मान्यता अस्ति यत् सा स्वोपासकानां पूजा–अर्चनया भक्त्या च शीघ्रमेव प्रसन्ना भवति स्वभक्तेभ्यश्च वरदानं ददाति। तया शिवस्य महागणानां सेवा नित्यदेवता, अवर्णदेवता, महाशक्तयः यथा – चन्द्रिमा, अणिमा, महिमा, ब्राह्मी, कुमारी, ज्वालमालिनी, बाला, वैण्ठवी, वराही, महेन्द्री, चामुण्डी, महालक्ष्मी आदिनां नेतृत्वं कुर्वत्या बाणासुरस्य वधः अक्रियत। इयं दैदीप्यमाना देवी अस्ति या चक्रस्य कुण्डल्याः सर्वेषु चक्रेषु स्थिता विद्यते। निम्नलिखितायां प्रार्थनायां सा उभयोः सर्वोच्चदेव्योः तथा ब्रह्मा विष्णु–महेशेषु उच्चशक्तिरूपेण सम्बोधिता अस्ति। श्रीललितासहस्रनामस्तोत्रम् अतीवमनोहारिणी प्रार्थना अस्ति। यस्मिन् १८२ श्लोकेषु (मन्त्रेषु) १००० नामानि प्रदत्तानि विद्यन्ते।

AA U;kl% AA

vL; Jhyfyrklglukekls=ekyk eU=L; A of'kU;kfnokXnork _"k;%A vuq"Vqi~ NUn% A Jhyfyrkijes'ojh norkA Jhe}kXHkodVfr chte A e/;dVfr 'kfä% A 'kfädVfr dhyde A Jhyfyrkegkf=iqjlqUnjh& çlknflf)}kjk fpfUrrQykokIR;Fk tis fofu;kx% A

।। न्यासः ।।

इमे श्रीललितासहस्रनामस्तोत्रस्य मन्त्राः सन्ति। वशिन्यादिवाग्देवता ऋषिः। अनुष्टुप् छन्दः। श्रीललितापरमेश्वरी देवता।

AA /;kue~ AA

flUnwjk#.k foxgka f=u;uka ekf.kD;ekSfy LQqjRk
rkjk uk;d 'ks[kjka fLerequ[kh ekihu o{kks#gke~ A
ikf.kH;keyiw.kZ jRu p"kda jäksRiya fcHkrha
lkSE;ka jRu ?kVLFk jäpj.kka /;k;sr~ ijkefEcdke~ AA

ध्यानस्य स्थितिः।

आगच्छत वयं मातुः देव्याः ध्यानं कुर्मः यस्याः शरीरे सिन्दूरस्य रक्तवर्णः विद्यते यस्याः त्रिनेत्राणि सन्ति या रत्नावृतं मुकुटं धारयन्ती अस्ति या चन्द्रमसा आभामण्डलेन सुशोभिता अस्ति। यस्याः मुखे सुन्दरा चपला च प्रसन्नता अस्ति या तां दयावतिरूपे निर्दिशति, तस्याः अङ्गानि सुन्दराणि सन्ति तस्याः हस्ते एकं रत्नयुतं पात्रम् अस्ति यस्मिन् अमृतं विद्यते तथा च अपरे हस्ते कमलपुष्पम् अस्ति।

12.1 Jhyfyrklglukek LrksÙke~ ¼f…&„‡½

AA vFk Jhyfyrklglukek LrksÙke~ AA

Jhekrk JhegkjkKh JheRlagklus'ojh A
fpnfXu&dq.M&lEHkwrk nsodk;Z&leq|rk AA fAA

1) श्रीमाता – माता या अतुलं धनं ददाति या सर्वान् दुःखान् अपाकरोति केवलं च सुखमेव ददाति।

2) श्रीमहाराज्ञी – सा का अस्ति या ब्रह्माण्डस्य पालन–पोषणकर्त्री

महारानी अस्ति। तस्याः सुरक्षायाः भूमिकाम् इङ्गितं करोति।

3) श्रीमत्सिंहासनेश्वरी– या शार्दूलानां सिंहासने उपविशति सा तस्याः विनाशस्थितिं दर्शयति।

4) चिदग्निकुण्डसम्भूता – सः यः ज्ञानस्य अग्नेः ऊर्ध्वं गतः तदेव च परमं सत्यमस्ति।

5) देवकार्यसमुद्यता – सः यः देवानां सहाय्ये रुचिं प्रदर्शयति।है

m|nHkku& lglkHkk prckg& lefUork A
jkxLo:i&ik'kk<îk Øks/kkdkjk³d'kksTToyk AA „AA

6) उद्यद्भानुसहस्राभा – सः यः सहस्र–उदयतः सूर्यान् इव भासते।

7) चतुर्बाहुसमन्विता – सा यस्याः चत्वारो हस्ताः स्युः।

8) रागस्वरूपपाशाढ्या– सा या रज्जुमिव सर्वेषु स्निह्यति तस्याः पार्श्वे रागस्वरूपेण वामहस्ते पाशः अस्ति।

9) क्रोधाकाराङ्कुशोज्ज्वला – सा यस्याः दक्षिणहस्तेषु एकम् अङ्गुसारूपेण प्रकाशते क्रोधं च करोति।

euk:i{kq&dks.Mk i¥prUek=&lk;dk A
futk#.k&çHkkiij&eTtnczãk.M&e.Myk AA …AA

10) मनोरूपेक्षुकोदण्डा – सा यस्याः पार्श्वे मधुरवेत्रस्य धनुरस्ति मनश्च यस्याः वामहस्ते अस्ति।

11) पञ्चतन्मात्रसायका – सा यस्याः पार्श्वे स्पर्शगन्धश्रवणास्वाददर्शनरूपाणि पञ्चधनुषः सन्ति।

12) निजारुणप्रभापूरमज्जद्ब्रह्माण्डमण्डला – सा या निज अरुणप्रकाशेन समग्रं ब्रह्माण्डं निमज्जति या च प्रातःकालस्य सूर्य इव अरुणा अस्ति।

pEidk'kksd&iqUukx&lkSxfU/kd&ylRdpk A
dq#foUnef.k&Js.kh&duRdksVhj&ef.Mrk AA †AA

13) चम्पकाशोकपुन्नागसौगन्धिकलसत्कचा – सा या स्वकेशेषु पुष्पाणि धारयति तानि चम्पक–अशोक–पुन्नाग–सौगन्धिकानि।

14) कुरुविन्दमणिश्रेणीकनत्कोटीरमण्डिता – यस्याः किरिटं अमूल्यैः रत्नैः जडितम् अस्ति प्रकाशते च।

v"VehpUæ&foHkkt&nfydLFky&'kksfHkrk A
e[kpUæ&dy³d&exukfHk&fo'ks"kdk AA ‡AA

15) अष्टमीचन्द्रबिभ्राजदलिकस्थलशोभिता – सा यस्याः पार्श्वे अर्धचन्द्र इव सुन्दरं शिरः अस्ति। (अमावस्यायाः अष्टमे दिवसे दृश्यते)

16) मुखचन्द्रकलङ्काभमृगनाभिविशेषका – यस्याः भाले मस्कस्य तिलकं अस्ति यद् चन्द्रमायां छाया इव प्रतीयते।

onuLej&ek³xY;&xgrkj.k&fpfYydk A
oä;y{eh&ijhokg&pyUehukHk&ykspuk AA ^AA

17) ववदनस्मरमाङ्गल्यगृहतोरणचिल्लिका – सा यस्याः पार्श्वे सुन्दराः भ्रुवः सन्ति याः तस्याः आनने आभूषणानि इव दृश्यन्ते या गृहमिवास्ति।

18) वक्रलक्ष्मीपरीवाहचलन्मीनाभलोचना – सा यस्याः पार्श्वे सुन्दरे मीन इव अक्षिणी स्तः यस्याश्च मुखरूपे सरसि अक्षिणी मीन इव दृश्येते।

uopEid&i"ikHk&ukl.kn.M&fojkftrk A
rkjkdkfUr&frjLdkfj&uklkHkj.k&Hkklqjk AA ‰AA

19) नवचम्पकपुष्पाभनासादण्डविराजिता – सा या अभिनवचम्पकपुष्पाणि इव विकसिता अस्ति।

20) ताराकान्तितिरस्कारिनासाभरणभासुरा – यस्याः पार्श्वे नासिकायाः आभरणम् अस्ति यच्च तारकम् इव भासते।

dnEce¥t jh&ÑYIr&d.kij&eukgjk A
rkV³d&;xyh&Hkr&riukMi&e.Myk AA ŠAA

21) कदम्बमञ्जरीकृल्प्तकर्णपूरमनोहरा – सा यस्याः पार्श्वे कदम्बपुष्पाणि इव मनोहारिणौ कर्णौ स्तः।

22) ताटङ्कयुगलीभूततपनोडुपमण्डला – सा या सूर्यं चन्द्रमसं च आभूषणरूपेण स्वकर्णयोः योजयति।

inejkx&f'kykn'k&ifjHkkfo&dikyHk% A
uofoæe&fcEcJh&U;Ddkfj&jnuPNnk AA ‹AA

23) पद्मरागशिलादशपरिभाविकपोलभूः – सा यस्याः पार्श्वे कपोलः अस्ति यश्च पद्मरागेण निर्मितदर्पणादपि अधिकं प्रकाशते।

24) नवविद्रुमबिम्बश्रीन्यक्कारिरदनच्छदा – सा यस्याः ओष्ठौ बिम्बफले इव स्तः अभिनवरत्ने इव च स्तः।

'k)&fo|k³dijkdkj&f}tif³ä&};kTToyk A
dilj&ohfVdkekn&lekdf"k&fnxUrjk AA ƒåAA

25) शुद्धविद्यांकुराकारद्विजपङ्क्तिद्वयोज्ज्वला – यस्याः दन्ताः अङ्कुरितं सत्यज्ञानम् इव प्रतीयते।

26) कर्पूरविटीकामोदसमाकर्षिदिगन्तरा – या विटीकायाः चर्वणं करोति यस्याः सुगन्धिः चतुर्षु दिक्षु भवति।

fu t & l Yyki&ek/k;Z&fofuHkfr l r&dPNih A

eUnfLer&çHkki j&eT tRdke'k&eku l k AA ff AA

27) निजसल्लापमाधुर्यविनिभर्त्सितकच्छपी – सा यस्याः सरस्वतीदेव्याः वीणया निर्मितेन ध्वनेः तुलनया ध्वनिः मधुरा अस्ति (इयं कच्छपी उच्यते)।

28) मन्दस्मितप्रभापूरमज्जत्कामेशमानसा – यस्याः पार्श्वे सुमधुरा प्रसन्नता अस्ति या नद्या तुल्यम् अस्ति यस्यां च कामदेवस्य मनः रमते।

vukdfyr&l k–';&pcqdJh&fojkftrk A

dke'k&c) &ek³xY;&l =&'kkfHkr&dU/kjk AA f„AA

29) अनाकलितसादृश्यचुबुकश्रीविराजिता – सा यस्याः पार्श्वे सुन्दरं हनुः अस्ति यस्याः तुलनायै किमप्यन्यन्नास्ति।

30) कामेशबद्धमाङ्गल्यसूत्रशोभितकन्धरा – सा या भगवता कामदेवेन ग्रीवायां बद्धं माङ्गल्यसूत्रं दधाति तेन च सुशोभिता भवति।

d{kk & 8

fVIi.kh

dudk³xn&d;j&deuh;&Hkt kfUork A
jRuxb;&fpUrkd&ykky&eäk&QykfUork AA f… AA

31) कनकाङ्गदकेयूरकमनीयभुजान्विता – सा या स्वर्णभुजबन्धनानि दधाति।

32) रत्नग्रैवेयचिन्ताकलोलमुक्ता फलान्विता – सा या रत्नावृतं हारं दधाति।

dke'oj&çejRu&ef.k&çfri.k&Lruh A
ukH;kyoky&jkekfy&yrk&Qy&dp};h AA f† AA

33) कामेश्वरप्रेमरत्नमणिप्रतिपणस्तनी – सा स्वतनेभ्यः अमूल्यैः रत्नैः निर्मितम् आभूषणं दत्तवती यत् अमूल्यैः रत्नैः निर्मितं पात्रम् इवास्ति।

34) नाभ्यालवालरोमालिलताफलकुचद्वयी – सा यस्याः स्तनद्वयम् अस्ति यद् नाभ्याः उपरितः उत्पन्नानां लोमानां लतायां यथा फलं भवति तथैव अस्याः लोमरूपीलतायाः फलद्वयम् अस्ति।

y{;jke&yrk/kkjrk&leUu;&e/;ek A
LruHkkj&nyUe/;&iêcU/k&ofy=;k AA f‡ AA

35) लक्ष्यरोमलताधारता समुन्नेयमध्यमा – सा तत्र नाभ्याः उपरितः अग्रेसरितलोम्नां कारणात् लतायाः इव तस्याः कटिभागः भवेत्।

36) स्तनभारदलन्मध्यपट्टबन्धवलित्रया – सा यस्याः उदरे रेखात्रयम् अस्ति एवं प्रतीयते यत् रेखात्रयमिदं तस्याः स्तनस्य भारं वोढुं निर्मतम् अस्ति।

v#.kk#.k&dkSlqEHk&oL=&HkkLoRk&dVhrVh A
jRu&fdf³df.kdk&jE;&j'kuk&nke&Hkwf"krk AA f^ AA

37) अरुणारुणकौसम्भवस्त्रभास्वत्कटीतटी – सा या स्वकट्यां अरुणवस्त्रं दधती ईषत्कौसम्भवस्त्रे सुशोशते।

38) रत्नकिङ्किणिकारम्यरशनादामभूषिता – सा या अमूल्यैः प्रस्तरैः नर्मिताभिः घण्टाभिः अलङ्कृतं स्वकट्यां स्वर्णयुतं सूत्रं दधाति।

dke'k&Kkr&lkSHkkX;&eknZok#&};kfUork A
ekf.kD;&eqdqVkdkj&tkuq};&fojkftrk AA f‰ AA

39) कामेशज्ञातसौभाग्यमार्दवोरुद्वयान्विता – सा यस्याः पार्श्वे वामोरूः कामले च उरूः स्तः ये च कामेशेन एव ज्ञाता अस्ति।

40) माणिक्यमुकुटाधारजानुद्वयविराजिता – सा यस्याः जानुद्वयस्य अधः माणिक्येन निर्मितं मुकुटम् अस्ति।

bUæxksi&ifjf{kIr&Lejrw.kkHk&tf³?kdk A
x<xqYQk deZi"B&tf;".kq&çinkfUork AA fŠ AA

41) इन्द्रगोपपरिक्षिप्तस्मरतूणाभजङ्घिका – सा यस्याः पार्श्वे इन्द्रस्य कोपा नाम्न्याः मधुमक्षिकायाः पश्चात् बाणानां समूह इव जङ्घा अस्ति।

41) गूढगुल्फा – सा यस्याः पार्श्वे सुगुल्फौ स्तः।

41) कूर्मपृष्ठजयिष्णुप्रपदान्विता – सा या कूर्मस्य पृष्ठ इव दृढा अस्ति।

u[k&nhf/kfr&lNUu&ueTtu&rekxq.kk A
in}; &çHkk tky&ijk—r&ljks#gk AA f‹ AA

44) नखदीधीतिसंछन्ननमज्जनतमोगुणा – सा या भक्तानां मनसि स्वनखप्रकाशेन तमः अपाकरोति।

45) पदद्वय प्रभाजालपराकृतसरोरुहा – सा यस्याः पादद्वयम् अस्ति या च कमलेनापि अत्यधिका सुन्दरा अस्ति।

f'k¥tku&ef.ke¥thj&ef.Mr&Jh&inkEcqtk A
ejkyh&eUnxeuk egkyko.;&'kof/k% AA „å AA

46) शिञ्जानमणिञ्जीरमण्डितश्रीपदाम्बुजा – सा यस्याः पार्श्वे मणिपाषाणैः पूरितं संगीतमयं पादाभूषणयुतं पाद् अस्ति।

47) मरालीमन्दगमना – सा या हंस इव मन्दं मन्दां चलति।

48) महालावण्यशेवधिः – सा यस्याः पार्श्वे परमसौन्दर्यस्य आकर एवास्ति।

l ok#.kk·uo|k³xh l okHkj.k&Hkf"krk A
f'ko&dke s'ojk³dLFkk f'kok Lok/khu&oYyHkk AA „f A

49) सर्वारुणा– सा यस्याः सर्वेषु अङ्गेषु प्रातःकाल इव अरुणिमा अस्ति।

50) अनवद्याङ्गी – सा यस्याः पार्श्वे सर्वेभ्यः सुन्दराणि अङ्गानि सन्ति।

51) सर्वाभरणभूषिता – या सर्वाणि आभूषणानि धत्ते।

52) शिवकामेश्वराङ्कस्था – सा या कामेश्वरस्य (शिवस्य) अङ्के उपविशति।

53) शिवा – या कल्याणकारिणी अस्ति।

54) स्वाधीनवल्लभा – सा यस्याः पतिः तस्याः वार्ता मनुते।

l qe#&e/;&'k`³xLFkk Jhe Uuxj&ukf;dk A
fpUrkef.k&xgkUrLFkk i¥p&czã kl u&fLFkrk AA „„ AA

55) सुमेरुमध्यशृङ्गस्था – सा या सुमेरुपर्वतस्य केन्द्रे निवसति।

d{kk & 8

fVIi.kh

56) श्रीमन्नगरनायिका – सा या श्रीनगरस्य नायिका अस्ति।

57) चिन्तामणिगृहान्तस्था – सा या पूर्णेच्छया गृहे एव वसति।

58) पञ्चब्रह्मासनस्थिता – सा या पञ्चब्रह्मसु विराजिता अस्ति।

egkinekVoh& lLFkk dnEcou&okfluh A
lq/kklkxj&e/;LFkk dkek{kh dkenkf;uh AA „…AA

59) महापद्माटवीसंस्था – सा या कमलस्य पुष्पाणाम् उपवने निवसति।

60) कदम्बवनवासिनी – सा या कदम्बस्य वने निवसति।

61) सुधासागरमध्यस्था – सा या अमृतस्य समुद्रस्य मधे निवसति।

62) कामाक्षी – सा या स्वदृष्ट्या कामनाः पूरयति।

63) कामदायिनी – सा या सर्वान् कामान् ददाति।

nof"kZ&x.k&l?kkr&Lrw;ekukRe&oHkok A
Hk.Mklqj&o/kks|qä&'kfä lsuk&lefUork AA „† AA

64) देवर्षिगणसंघातस्तूयमानात्मवैभवा – सा यस्याः पार्श्वे सर्वे गुणाः सन्ति या च देवर्षिगणादिभिः स्तूयमाना अस्ति।

65) भण्डासुरवधोद्युक्तशक्तिसेनासमन्विता – सा या सेनया आवृता अस्ति या च भण्डासुरनामकं राक्षसं हन्तुम् उद्युक्ता अस्ति।

lEiRdjh& lek:<&flU/kj&ot&lfork A
v'ok:<kf/kf"Brk'o&dkfV&dkfVfHkjko`rk AA „‡ AA

66) सम्पत्करीसमारूढसिन्दूरव्रजसेविता – सा या सन्तापकारिणी अस्ति (या धनं ददाति) या च हस्तिसमूहेन समावृता अस्ति।

67) अश्वारूढाधिष्ठिताश्वकोटिकोटिभिरावृता – सा या कोटिकोटि अश्वसेनाभिः आवृता अस्ति।

ikBxrk% ç'uk% 12-1

रिक्तस्थानानि पूरयत् –

1. चिदग्नि–कुण्ड– .... देवकार्य–समुद्यता ।।
2. मनोरूपेक्षु– .... पञ्चतन्मात्र–सायका ।
3. अष्टमीचन्द्र–विभ्राज– .... –शोभिता ।
4. ताराकान्ति–तिरस्कारि– .... –भासुरा
5. कर्पूर– .... –समाकर्षि–दिगन्तरा ।।
6. .... –प्रेमरत्न–मणि–प्रतिपण–स्तनी ।
7. .... –कौसुम्भ–वस्त्र–भास्वत्–कटीतटी ।
8. महापद्माटवी– .... कदम्बवन–वासिनी ।

HkoUr% fd% f'kf{krkoUr%

- देव्याः ललितायाः विभिन्नानि नामानि।
- श्रीललितासहस्रनामस्तोत्रस्य सारः।

ikBkUrk% ç'uk%

1. देव्याः ललितायाः कानिचन् नामानि लिखन् तेषाम् अर्थोऽपि बोध्यः।
2. श्रीललितासहस्रनामस्तोत्रे एका टिप्पणी लिखत।

mÙkjekyk

12.1

1. सम्भूता
2. कोदण्डा
3. दलिकस्थल
4. नासाभरण
5. वीटिकामोद
6. कामेश्वर
7. अरुणारुण
8. संस्था